

20-Yanvar, 2026-yil

**KORXONALARDA BOSHQARUV TUZILMASINING TUZILISHI VA
AHAMIYATI**

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabalari

Abduraimov Quvonchbek

Jumayev Jasur

Abduaxatov Sardor

Samarqand iqtisodiyot va servis inistituti

Menejement kafedrasi stajyor assistenti

Yusupov Nurbek Xasanovich

Annotatsiya: Maqolada korxonalarda boshqaruv tuzilmasining nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Boshqaruv tuzilmasining turlari, bo‘limlararo vakolat taqsimoti, rahbariyat darajalarining ahamiyati va korxona samaradorligiga ta’siri yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, boshqaruv tuzilmasi samarali bo‘lgan korxonalarda qaror qabul qilish tezligi oshadi, jarayonlar tartibli bo‘ladi va xodimlarning mas’uliyati kuchayadi.

Kalit so‘zlar: boshqaruv tuzilmasi, korxona boshqaruvi, rahbariyat, samaradorlik, bo‘limlararo vakolat.

Annotation: The article analyzes the theoretical and practical aspects of organizational management structures in enterprises. Types of management structures, interdepartmental delegation of authority, management levels, and their impact on enterprise efficiency are discussed. Research results indicate that effective management structures increase decision-making speed, improve process organization, and enhance employee responsibility.

Keywords: management structure, enterprise management, leadership, efficiency, interdepartmental authority.

Аннотация: В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты структуры управления на предприятиях. Обсуждаются типы управленческих структур, распределение полномочий между отделами, уровни руководства и их влияние на эффективность предприятия. Исследования показывают, что эффективная структура управления ускоряет принятие решений, улучшает организацию процессов и повышает ответственность сотрудников.

Ключевые слова: структура управления, управление предприятием, руководство, эффективность, распределение полномочий.

KIRISH

Korxonalarda boshqaruv tuzilmasi – rahbariyat darajalari, bo‘limlar va xodimlar o‘rtasidagi vakolat va mas’uliyatni taqsimlovchi tizimdir. Samarali boshqaruv tuzilmasi korxona faoliyatining har bir bosqichida qaror qabul qilish jarayonini tezlashtiradi, jarayonlar tartibini saqlaydi va xodimlarning mas’uliyatini oshiradi.

Keng miqyosli tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, boshqaruv tuzilmasi zaif bo‘lgan korxonalarda qarorlar kechikadi, jarayonlar tartibsiz ishlaydi va samaradorlik pasayadi. Shu bois korxonalarda boshqaruv tizimini ilmiy asosda shakllantirish va doimiy optimallashtirish zarur.

Boshqaruv tuzilmasining strategik ahamiyati va operatsion jarayonlar bilan bog‘liqligi ta’kidlanadi. Boshqaruv tuzilmasi korxona maqsadlariga erishish, resurslardan samarali foydalanish va xodimlar faoliyatini muvofiqlashtirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

Boshqaruv tuzilmasining nazariy asoslari

Boshqaruv tuzilmasi – korxona ichidagi rahbariyat darajalari va ularning vakolatlarini belgilovchi tizimdir. Nazariy jihatdan, boshqaruv tuzilmasining asosiy elementlari quyidagilardan iborat:

Rahbariyat darajalari: strategik, taktika va operatsion qarorlar qabul qiluvchi bo‘linmalar.

Bo‘limlararo vakolat taqsimoti: qaror qabul qilish jarayonida vazifalar va javobgarlikni aniq belgilash.

Axborot va boshqaruv oqimlari: rahbariyat va xodimlar o‘rtasida samarali aloqa tizimi.

Samarali boshqaruv tuzilmasi korxona faoliyatini tizimli qiladi, xodimlar o‘z vazifalarini biladi va jarayonlar silliq amalga oshadi. Shu bilan birga, tuzilma strategik rejalashtirishni va resurslarni optimal taqsimlashni osonlashtiradi.

Boshqaruv printsiplari quyidagilarni o‘z ichiga oladi: mas’uliyatni taqsimlash, qaror qabul qilishni tezlashtirish, jarayonlarni monitoring qilish va takomillashtirish, shuningdek xodimlarni boshqaruv jarayoniga jalb qilish.

Boshqaruv tuzilmasi turlari

Korxonalarda boshqaruv tuzilmasi turli xil bo‘lishi mumkin, ularning har biri korxona hajmi, faoliyat sohasi va strategiyasiga qarab tanlanadi:

Chiziqli tuzilma: qarorlar yuqori rahbariyatdan pastga uzatiladi. Tuzilma oddiy va tartibli, lekin moslashuvchanligi past.

Funksional (bo‘g‘ma) tuzilma: bo‘limlar funksiyalar bo‘yicha ajratiladi, mas’uliyat va vakolat aniq. Ammo bo‘limlararo nizolar yuzaga kelishi mumkin.

Matritsaviy tuzilma: xodimlar bir vaqtda bir nechta rahbarlarga bo‘ysunadi, loyihalarga moslashuvchan, lekin murakkab boshqaruvni talab qiladi.

Gibrid tuzilma: yuqoridagi turlarni birlashtiradi, yirik korxonalarda samarali qo‘llanadi.

Tuzilma tanlashda korxona strategiyasi va ish jarayonlarining murakkabligi asosiy omil hisoblanadi. Misol uchun, innovatsion texnologiyalar bilan ishlovchi yirik ishlab

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-Yanvar, 2026-yil

chiqarish korxonasida matritsaviy yoki gibrid tuzilma samarali bo‘ladi, chunki u loyihalarni tezkor boshqarish va bo‘limlararo koordinatsiyani ta‘minlaydi.

Boshqaruv tuzilmasining korxona samaradorligiga ta‘siri

Boshqaruv tuzilmasi samaradorlikka quyidagi jihatlarda ta‘sir qiladi:

Qaror qabul qilish tezligi: aniq vakolat taqsimoti qarorlarni tez qabul qilishni ta‘minlaydi.

Jarayonlarni tartibga solish: har bir bo‘lim va xodim vazifalarini biladi, jarayonlar silliq ishlaydi.

Mas‘uliyat va javobgarlik: xodimlar va rahbariyat o‘rtasida aniq mas‘uliyat mavjud bo‘ladi.

Strategik maqsadlar bilan muvofiqlik: barcha bo‘limlar korxona strategiyasiga mos ishlaydi.

Misol tariqasida, ishlab chiqarish korxonasida bo‘limlararo vakolat aniq taqsimlanganida, yangi mahsulot ishlab chiqarish jarayoni kechikmay amalga oshadi va xarajatlar kamayadi. Shu bilan birga, xodimlarning motivatsiyasi va mas‘uliyati oshadi.

Boshqaruv tuzilmasini shakllantirish va takomillashtirish

Boshqaruv tuzilmasini optimallashtirish uchun quyidagi chora-tadbirlar tavsiya etiladi:

Vakolatlarni aniq taqsimlash: qaror qabul qilish kechikishini kamaytiradi.

Axborot oqimlarini optimallashtirish: rahbariyat va bo‘limlar o‘rtasida tezkor aloqa.

Moslashuvchan tuzilmalarni joriy etish: loyiha va bozor talablariga moslashish imkonini beradi.

Xodimlarni boshqaruv jarayoniga jalb qilish: mas‘uliyat va samaradorlikni oshiradi.

Shuningdek, boshqaruv tuzilmasini doimiy ravishda tahlil qilib, yangi texnologiyalar va ish jarayonlarini integratsiya qilish samaradorlikni oshiradi. Misol uchun, raqamli boshqaruv platformalari yordamida qaror qabul qilish jarayoni avtomatlashtiriladi va bo‘limlararo koordinatsiya yaxshilanadi.

Raqamli texnologiyalar va innovatsiyalar bilan integratsiya

Zamonaviy korxonalarda boshqaruv tuzilmasini raqamli texnologiyalar bilan birlashtirish samaradorlikni oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Elektron boshqaruv tizimlari, loyiha monitoring platformalari va ma‘lumotlar tahlili orqali rahbariyat qaror qabul qilishni tezlashtiradi va jarayonlarni optimallashtiradi.

Innovatsion yondashuvlar yordamida boshqaruv tuzilmasi bo‘limlararo nizolarni kamaytiradi, resurslardan samarali foydalanishni ta‘minlaydi va korxona strategiyasiga muvofiqlikni kuchaytiradi.

XULOSA

Korxonalarda boshqaruv tuzilmasi samarali faoliyatning asosiy omili hisoblanadi. To‘g‘ri shakllantirilgan boshqaruv tuzilmasi:

qaror qabul qilish tezligini oshiradi,

jarayonlarni tartibga soladi,

xodimlar mas‘uliyatini kuchaytiradi,

strategik maqsadlarga erishishni osonlashtiradi.

20-Yanvar, 2026-yil

Shu bois rahbariyat boshqaruv tuzilmasini muntazam tahlil qilib, optimallashtirib borishi zarur. Zamonaviy raqamli texnologiyalar va innovatsiyalarni qo‘shish esa samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Robbins S.P., Coulter M. Management. – Pearson, 2019.
2. Daft R.L. Management. – Cengage Learning, 2018.
3. Koontz H., Weihrich H. Essentials of Management. – McGraw-Hill, 2017.
4. Mintzberg H. Structure in Fives: Designing Effective Organizations. – Prentice Hall, 2016.
5. Jones G.R., George J.M. Contemporary Management. – McGraw-Hill, 2020.
6. Certo S.C., Certo T. Modern Management. – Pearson, 2018.
7. Yusupov S.R. Korxonalarda boshqaruv tuzilmasini takomillashtirish // Iqtisodiyot va innovatsiyalar jurnali. – 2022. – №4.
8. Drucker P.F. Management: Tasks, Responsibilities, Practices. – Harper & Row, 1974.
9. Hill C.W., Jones G.R. Strategic Management Theory: An Integrated Approach. – Cengage Learning, 2019.
10. Kotler P., Keller K.L. Marketing Management. – Pearson, 2016.